

چهند نمونهیه کین ئەفسانەیین خوری ل ژیر روشناهی دهقاندا

رمزیة ایوب محمود^{1*} و ربیر جعفر احمد مایی²

¹ پەروەردا سینمیل، پەروەردا دھوک، کوردستان-عیراق. (remziyaayoub91@gmail.com)

² پشکا میژوو، کولیژا زانستین مروّقایه تی، زانکۆیا دھوک، هەرمیا کوردستانی-عیراق.

تاریخ الاستلام: 2025/05 تاریخ القبول: 2025/07 تاریخ النشر: 2025/09 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2025.13.3.1628>

پوخته:

ئەدەبی کەفتی مللەتێن کوردستانی ل سەردەمێن پێش زانیی دا گریڤایی بوون ب ئەفسانە و داستان و چیرۆکا قە، مەروڤ دیکەش دا نە شیاپنە دیاردین سروشتی لیکبەدەتە قە، نەچار بووبە ریکا قان ئەفسان و قان دیاردیت لیکبەدەتە قە، ئەفسانە قە کولینێ ل بابەتەکی دیکەش سەردەمەکیدا رویدایە کو هیزا خوداوندان رولەکی سەرەکی تێدا هەیه، هەرچەندە دانەرێ وێ دیار نین. مللەتێن کوردستانی ب گشتی و یێن خوری -میتانی ب تاییهتی خودان شارستانیەت و میژوو و کەلتوری خو بووبە، ژ شارستانیەتێن رەسەن و کەفەرە، میژوو یا قان مللەتان پری ئەفسانە و سەربورن، کو رەنگەدانا شیوازی ژیا ناوانە مفا ژێ بهێتە وەرگرتن بو نقشین داهاکی کو میژوو یا خو بزانی، و نە کەفتە چ شاشیاندا.

پەقیقەت کلیدار: میژوو، میژوو یا کەفتن، میژوو یا کوردستانی، میتانی، ئەدەب، ئەفسانە.

دەقەرا ناقراسەت پایتەختی سەرەکی لی بوو ئەوژی سەروکانی، و دەقەرا روژەلاتی پایتەختی وان باژیری نوزی بوو (کیبیرا، 1962، 195، 196).

سنورین شاهنشینا میتانیان ب گشتی ژ دەریا وانی ل باکوری دەست پێ دیکەش هەتا دەقەرین میژوو یا تاملال باشوری، وژ دەریا ئورمیی و چیا یێن زاگروس ل روژەلاتی هەتا دەریا سپی یاناقین ل روژناقای ب دویمای دەیت. (Goetze, 1975, vol-2, 3)

سەبارەت ناقتی میتانیان ب شیوازی جودا جودا د ژیدەرین نفیسی دا هااتیە، ل سەر دەمین شاهین دەستەلاداری کری ل شاهنشینا میتانی دا و دتیکستین کو هااتیە دیتن ل بنگەهین شارستانی یێن دی. ئەف دەولەتە ب چەند ناوەکا هااتیە نیاسین وەکی (خوری

¹ -میتانی-خانگیلات-نهارینا، خانگیلات ژلایێ ئاشوریان قە و (نهارین) یا (نهارینا) ژلایێ حیسی²، و مسرییان قە، چ ریکەفتن دەریا هە ناقتی وان نینە، بەلی چەند بۆچوون هەنە د تیکستین نفیسی دا هااتیە ب شیوایی مایتا (MAITTA) ب زیدەکرنا ئیتا (NI) ناقتی دیتە (مایتانی MAITTANI)، وپاشی بو میتانی (MITTANI)) نانو دویت چووینت (مایتا) (احمد، رشید، 1990، 72-76). و بۆچوونەکا دی دیاردیکەش ژ ناقتی سەرکری وان بناقتی (میتا) هااتی، یان ژ ناقتی دەقەری هااتی ب پشت بەستنا ناخفتنا شاهێ مسری (توختەسێ ئیکێ) ۱۵۲۸-۱۵۱۰ ب.ز، ئاماژە داوە ناقتی میتانی کو خەلکێ دەقەری قی ناقتی دیتە خو، بۆچوونەکا دی دیاردیکەش کو ژ ناقتی هوزەکا حوری هااتی ب ناقتی (میتانی) کو د ناکجی بوون ل دەریا وانی ل چەرخی هەفتی پ.ز (فیلەیل، 2009، 14؛ جەلال، ۲۰۰۵، ۱۰۲). هەر ئیک ژقان زاراقان رامانا خو یا تاییهت هەبوو دماوی دەستەلاداریا شاهنشینا میتانی دا نانو)

پێشەکی

میتانی ب ئیک ژ گرنترین مللەتین روژەلاتا کەفتن دەینە نیاسین، کو خودان شارستانیەت بوون ل دەقەری، هەبوونا پاشماوێت میتانیان ل سەر ناخا کوردستانی بەلگیە ل سەر قی راستیی، بو نمونە شینوارین باژیری نوزی یان کاسور (نیزیک کەرکوکا نوکە)، و واشوکانی یان سەروکانی، د هزارا سییی پ.ز خوری خودان چەندین دەولەتین بچیک بوونە وەکی نوزی و ئارابخا ل کوردستانا باشور، و قەتتا و نالالاخ و ئو غاریت ل کوردستانا روژناقا، بەلی پاشی ل ناقراسەت هزارا دووی پ.ز خوریان شیان نیمپراتوریەتەکا مەزن پیک بینن کو ب شاهنشینا میتانی بناقت و دەنگ بوو، سنورین قی شاهنشینی ل دەریا وانی تا ناقراسەت فورات و ل چیا یێ زاگروس تا کەنارین دەریا ناقراسەت ل سوریا بخو قە گرتبوون.

قەکولین ژ پێشەکی و سێ تەمەران و ئەنجام و پاشکو و لیست ژیدەران پیک دەیت، تەمەری ئیکێ روھن کرن دایە ل سەر ر کورتیکە ژ میژوو یا مللەتێ میتانی ناقت و ئەزاد جە وان، و تەمەری دووی تاییهتە ب ئەفسانەیین خوداوندان ژوان ژی خواوەند لا ما و سیلفەر، و تەمەری سییی پیک هااتیە ژ ئەفسانەیین هەفرکیا دەستەلاتی ژوان ژی، سترانا شاهنشینا ئەسمانی، و ئەفسانا خیدامو، و ئەفسانا ئەلویانکی ئەژدەهاک، و ئەفسانا ئولی کومی.

تەمەری ئیکێ: کورتیکە ژ میژوو یا میتانیان

میتانی ئیک ژ مللەتین هەرە گرنین ل کوردستانی کو رولی خو یی دیتی د میژوو ییدا و شیاپنە ل چەرخی شارزێ پ.ز بینە خودان شاهنشینەکا بهیز. ئەف شاهنشینە ژ سێ دەقەرین ئیکگرتی پیک دەهات: ئەوژی دەقەرا روژناقای کو پایتەختی وان باژیری نالالاخ (گری ئەتشانە یی نوکە)، و

* قەکولەری بەرپرس.

تیشوبی ل نهسمانی بیخیت و ل دویف دا نهو لغافیت (الجام) ناسنهکی دناف دهقی ویدا و (قامچی) ل تیشوب وهرگریت و نهو دهیته ناگدار کرن ژلایی تیشوب، کو دیروز بون نهو ههرووک تشت دئ هیته بانگهیشت کرن ژلایی خوداوهندان و لی پرسین دگهل هیته کرن. ههروهکی تیکستی دا ب فی شیوهی هاتییه: ((...دبیت شلوشکا دگهل برایی خو تیشوبی د ناخفت [بو برایی وی تیشوب] ، لاما تیر هافیت [ههره] ، [ژئ خلاص بوون (؟) شلوشکا ددلی خودا ، لاما تیر هافیت [لهز بکه] . لهز کر تیشوب و شلوشکا ؟] ، ب گالیسکی بو [لی تیر لاما] ژئ خلاص بوون ، ژبر کو نهشیان زیدهتر بو ماوهیهکی دریز ... ونهشیان زیدهتر بکهنه غار وچن...لاما دهییت کو بگریت ...لدویف تیشوب چوو ههتا، کو ب نهسمانی کهفت ههژیا [نهرد] . و[نهسمان] وهکی جلویهرگهکی ، ههتا تیشوب کهفت [ل نهسمانی] پاشی ناسن دهقی تیشوب (الجام) [قامچی] ژدهستی تیشوب وهرگریت . تیشوب زفری و ناخفت بو [لاما] ی . تهیرن [لغاف] و[قامچی] ژ دهستی من و [تهکرنه دهستی خودا] . نهف (...دیپروزن ؟) ! دئ هییه بانگهیشت)) (Hoffner, 1990, 43-44).

ل دویف رویدانیت د نهفسانیدا هاتییه، خوداومند نییا ی لاما کریه شاهی خوداومندان نهوژی دیاربیت ل کارههانا لامای دهمی کهیف خوش بوونا وی بو گوهر لی بوونا پمقییت خوداومند نییا و کو چندین سالا لاما شاهنشینی دهستهلاداریا نهسمانی وهرگریته. و هوسا دیاره کو خوداومند لامای چ کارین باش بو باژیری نهکریه نهوژی ژ ناخفتنا (کوبابا) . دیاربیت دهمی پسیر ژ خوداومند لاما دکمت و داخاز ژئ دکمت بچیته دیدارا خوداومندین باب و باپیریته خو و کرونشی بو بیست بهلی خوداومند لاما بهرسقا وی ددمت بی منعتی و دبیریته نهویتی دژی من رابوون، لی نهز ژ کهسی ناترسم و نهف پمقیه گههشته گوهیته خوداومند نییا نهوژی لاما کریه شاهی خوداومندان، و تورهبوو ودانوساندن دگهل خوداومند کوماربی کرن کو دژی وی براوسن و بیخن ژ شاهاتی . ههروهکی دتیکستی دا هاتی: ((...کهسی دهستی نهکر [...]. پی خمهت فی چمندی بو باژیری... خوداومندان بلند کر [...]. [چاقیت وی...]. و[بشت خو کرن]، دهستیپر خوداومندان [کوبابا] ب پسیرا و دبیریته [لاما] "یا نیکی [من دیت خوداومندین مزن ، پیر ، باب و باپیریته ته. ههره بو دینا وان و خوبو بجمینه" خوداومندین دهستیپر بین مزن . رابوونه (بهلی) [نهز ل وان ناترسم] ب هیچ رنکهکی نادانم نانی بو ناف دهقی وان ؟ نهو ریکیت ههوا تیرا دهیته و دجیت ، نهون تاییهتمندییا من (لاما) ، شاهی نهسمانا ، خوداومنده" نیئا باهوزا هروبا ی پیقین [لاما بین دژوار] بو [نیئا] کو دهات ب ریکی هه . [تورهبوو] . نهیا دگهل کوماربی ناخفت : "ومره دا بزقینین لاما کو مه کریه شاهی نهسمانا، چموا نهو بی رازی (؟) ، ول وهلاتان ژئ کر رازی بین (؟) ، وکس نینه نان و فمخوارنی پیشکیشی خوداومندان بکهت)) (Hoffner, 1990, 44).

ل دوماهیا نهفسانی هوسا دهیته دیتن کو تیشوب و خوداومندان خو کریه نیکی کو لامای ژناف بیمن کا چاوا هاتبوو دروستکرن ژلایی خوداومندان هه هوسا هاته ژناف برن و ژ دان و ستاندانا نافهرا خوداومندان نهف چنده دیار دبیت و دیماهیکا تیکستی نه دیاره کو ب رونی نهجامی چارمنقیسی لامای. ههروهکی د تیکستی دا هاتی: ((لاما مه کره شاهی نهسمانا ، ب تهمامی "نهو یی رازی ژ خو، ژبر هندئ ههمی

میتانی)زارافهکی سیاسی یه ، خانیکلات زارافهکی جوگرافی یه ، و کهقترین شیواز بو وهلاتی میتانی یا هاتی ب شیوازی (Maiteni)، هاتییه نفیسان دبهلگهنامین ئاشکرکاری ل گری عمارنه ل مسری ب شیوازی (Mi - ta - na) (رضا، 2009، 62).

نهژادی میتانیان:

سهبارمت نهژادی میتانیان ، دگهل هندئ کو زانایان و فهکولمران بوچوونین جودا جودا ههنه. ژ وان بوچوونان فهگمراندانا نهژادی وان بو ملهتین (هیندو نهوروی - هیندو ناری³) ، ل دهقین نابلیهکی دا ، کو ل نهرشیفی بوغازکوی دیتینه ژلایی کهسهکی بناقی (کیکولی: Kikkuli) کو ژلایی پیکهاتی هه بو کوملا زمانین ملهتین (هند و نهوروی) هه د چن ، بو نمونه: (پنج: panza) ، سئ/ Tera ، ل سانسکریتی دا نیک eka (aika) و (ههسپ / asva) (عهولا، 2017، 21-22).

دیسان پشت بهستنا خودانیت فی بوچوونی لسهر پهستنا خوداومندان (میثرا-فارونا-اندرا- ناستییا)، و نهف خوداومنده د بهرنیاس بوون ل چمندی هوزانیت نهدهی بیت هندی دا، دبیت بهس بنهالا شاهان پهستنا فان خوداومندا کرییت، و نافی هندک شاهین میتانی کو ژ گروپین ناخفتنی بیت هندو نهوروی نه، هندک راستی ههنه کو نامازی دمنه فی چمندی: ژوان ژئ - نهو تیکستین نوزی بیت نفیسی کو دزقرنه هه بو چرخه چاردی پ.ز، سیماییت هندک ههسپان نهگمر ههیه بنهمایی وان هندواری بن. تیکستهکی حیسی یی ههی بهحسا چوانییا راهینانا ههسپان دکمت کو کهسهکی پسوری میتانی نفیسابه، دفی تیکستی دا هندک زاراقین هیندواری هاتینه بکارنینان (فیلپلم، 2009، 52). بوچوونا دووی نهژادی وان بو نیک ژ هوزین خوری دزقرین ب نافی ماتینی نهوین ناکنجی ل دهریا وانی ل چرخه ههفد پ.ز هاتییه (زیباری، مایی، 2021، 124) ، ل دویف فی بوچوونی هوسا دیاره کو میتانی ژ ملهتین چایی زاگروس و دهریا وانی نه، ناکو ژ ملهتین کوردستانا کهقن و بتنی کارتیکرنا ملهتین هندو نهوروی ل سهر وان ههبوو، بهلی پشتی ملهتین هندو نهوروی ل گهل وان تیکههل بووی شیانین وان پتر لیهاتن و دهفر کونترول کر و دهولمت دامهزراند.

تهوهری دووی: نهفسانهیته خوداومندان

ژ گرنگترین نهفسانهیانه بین ب زمانئ حیسی ، ژ وانا ژئ کوماربی و نولی کومی (فوریر ۱۹۳۶ و غوتربوک ۱۹۴۶)، و هاتینه وهرگیران بو زمانئ ینگلیزی ب هاریکاریا (گوتزه ۱۹۵۵)، نولی کومی گوتربوک ۱۹۶۱)، و لاروش ۱۹۷۱ چاپا دووی دهرنخستن، و لاما و سیلفر ژلایی هوفنر هاتیم وهرگیران ۱۹۷۵ (Hoffner, vol II, 1990, 38) .

نیک: نهفسانا خوداومند لاما

دهستیپیکا نهفسانی یا شکهستییه و دهمی گههستییه رادهی شیانین خواندن ، بهحسا شهری دنافهرا خوداومند لاما دگهل تیشوب و شلوشکا و نهف نهفسانه بهحسا وی ههفرکی دکمت کو چموا لاما پیکول کریه بو ژنافیرنا تیشوب و شلوشکا و ههچنده تیشوب و شلوشکا پیکولا رهقین کریه بهلی لاما دشیت ل دویف وان بکهفیت و وان بگریت

[؟بوچی مېدقوتی؟ توژی نیتیمې ومکې مه ."] ونوکه دهمې سیلفر هف پېغه گوه لې بووین دهمت ب گریانی کر، سیلفر چوو مال ونه یې دکته گری ،و دهمت ب گری کر. و نهو پېف بو دایکا خو دووباره کرن... من کورک قوتا ب داری، گوتهمن [ناخفتهکا نهخوش]"... گوهی خو بدمن دادی فان پېفیت کورکی نیتیم گوتینه من: بوچی مه "دقوتی" بوچی مه د قوتی [توژی نیتیمې ومکې مه]] (Hoffner, 1990, 46).

دناقا فې نهفسانېدا هاتیه کو دیکای وی بو فېدگېریت کو سیلفر کوری کئی یه و هیزا بابی وی چنده و ل کیری ناکنجی یه و خویشک وبرایت وی بو دمه نیاسین نهوژی کو تاشمیشو و تیشوب و شاوشکا نه کو زور بهیزن و دبیزیتي ژئ نهترسه. ومکې د د تیکستی دا هاتی: ((([دیکای وی دار ژئ و مرگرت... پشنا خو کره سیلفر و بمرسقا کورئ خو دا]: "من نهقوته سیلفر! من نهقوته! دئ بوته بیژم و وسف کم باژیرئ(؟)[کو پسیرا لمر دکهی]. [بابی ته (؟)کوماری]، بابی باژیرئ نورکیش[گرئ موزان یې نوکه].[نهو] یې ناکنجی یه ل نورکیش کو چاره دکمت همی گازندین دادومرېی ل همی نوردی [بشیوهیه کئی رازی بوون]؟. برای ته تیشوبه. نهو خوداومند ل نسمانا و شاهه ل نوردی. و خویشکا ته شاوشکایه، نهو شاهزده ل نهینهوا. د قیت تو لې نهترسی؛ نیک خوداومند یې همی کو تو لې بترسی نهوژی بابی تیه (کوماری)یه نهو فمروژنیت(نوردی دوژمنان و گیانهومرین کیفی، ژبلنداهی بو خوارئ [نهو... نهو] ژ خوارئ بو سمری [نهو... نهو] سیلفر گوهی خو دانه پېفیت دایکا خو چو نورکیش و گههسته نورکیش، بملی کوماری نمدیت ل مالا وی. کوماری چوبو گمریانه کئی ل نوردان وب گمریت ل چپایان)) (Hoffner, 1990, 46). ل دوپف رویدانیت نهفې نهفسانې نامازه پې دای هوسا دهیته دیتن، کو سیلفر یې بوویه شاهن خوداومندان. و مسا دیاره کو برای تیشوبی (تاشمیشو)، کو هر و مزیرئ وی ژئ بوو، دان و ستاندنی دگمل برای خو دکمت، ترانا پې دکمت کو چهاو چیبویه سیلفر ببیته شاهن خوداومندان و دانیت شمزماری بو وان. هر و مکې تیکستی دا دیار: ... [دهست پیکر تاشمیشو] ب ناخفتنا بو تیشوبی: (([نورئ نه دشیان دایه بوته بریسی و دهنگی بکهی]؟ نورئ نزانی [چاوا دکهی]؟ ... [سیلفر نوکه شاهه، [ونوکه سمر کردایه تیی دکمت(؟) ل همی خوداومندان ب مشارمکی (؟) ژ دارئ فستقه. تیشوب جارمکا دی ناخفته فیه بو و مزیرئ خو: "وهره بچین بخوین. مه نایختیت بابی مه [کوماری(؟)]، سیلفر(؟) نورئ دئ ومکې [نوکه(؟)])) (Hoffner, 1990, 47).

همژی گوتنیه د قې نهفسانې دیار کریه، کو تیشوب و تاشمیشو دژی سیلفر رابوونه زه لاهمکئی تیر تمهن سیلفر هاندایه کو سیلفر هر و مده گفلا ل خوداومندئ روژ و همیق(ننار)7 کریه نهوان ژئ ریزمکا زور بو سیلفر همبوویه، لئ دوماهی سیلفر نیکست ل شاهاتیا نسمانا و فریکریه نوردئ تار. هر و مکې د تیکستی دا هاتی: ((بر دگمل خو هر دوویا ب دهستین خو [برای و...])، چوون د قوناغا نیکئ و رابون ب [گهسته کئی] و گههسته باژیری... سیلفر یې رویشیه نهو ترسیان و هک نهو خوداومندئ دژوار...، تیشوب و گههسته و تاشمیشو... دهستپکر زه لامی تیر تمهن... ل دارا کورئ برین، و دئ بلند کهن هر و هسا، دئ چی کهن ل نافه راستی... ته بېهنا مېر

و هلات ژئ رازی بوون، کس نهمان خوارن و فمخورائی پیکشکیتی خوداومندان بکمت، یا برای من نارا، گوهی خو بدمن، همی گیانهومرین نوردی لفاندن چپایی ناسالما و لمر سمرئ خو، هر و مکې چهاو دروست کریه تیشوب و نینورتا⁶، و و مزیرئ وی، لاما ژئ ب ههمان شیوه به لافه بوو [لاما] هاته برین ژ پشنا وی. لاما دگمل تیشوب ناخفت: "ریژدارئ من! بو دهمه کئی دریزه بو من... تیشوب جارمکا دی ناخفت بو لاما" بېله بېته نک من بېله ژته و مرگرن پمداغی ته بلن. نانا دهمه ته)) (Hoffner, 1990, 45).

دوو: نهفسانا خوداومند سیلفر

نهف نهفسانه یا گریدایه ب چپروکا کوماری فیه، هر و مکې دهمکرا تیکستی کو دوو کوپلنه و زور دگرنن، دهیته زانین کو سیلفر مزمتر بوو ژ گهلهک خوداومندان، و ریژ گرتنا وی پتر بوو ژ وان خوداومندین بمرنیاس بیت کو جقاتا خوداومندان دا هه، زیدمباری کو نهف خوداومنده یې ژ همژی بوو پمرستهمکا تاییه هعبیت ب وی فیه، بملی پا چ پمرستن نهبوون، و خودان زانین و مال بوویه و سمرکمتن همبوونه و کورمکئی نیتیم دهیته دنان. هر و مکې ل تیکستی دا هاتی: ((([نافیهر تیشوب]، خوداومندئ روژئ ل نسمانی، و شاوشکا (؟)، نینوی (؟) [شاهنشین و همی خوداومندان]، کس ناپمرستیت (؟) [زیدمباری ژ] کو [مالی وی مزمتر ژ ناخفتنیت وی] [ناخفتنیت وی مزمتر ژ ناخفتنیت وان، زانین مزمتر (؟) ژ زانینا وان، سمرکمتن [شمزین وی] مزمتر ژ سمرکمتنیت وان و مالی وان] نه مزمتر [ژ مالی وی. نهو سیلفرئ جانه ...] کو سترانا پې دبیزم، بیژنه من [چپروکا کورئ نیتیم (؟)]. کو نهبو، ژدمیت دیر و بمرزمبوو [...] سیلفر (؟) و نهونزان ... کو غاردان زه لاهمین قهره مان (؟) بو شمری، کو نهبوو بمر فدهی ودان و کوگهشی بکمت و برسی (؟)])) (Hoffner, 1990, 46).

سېبارمت ژدایک بوونا خوداومند سیلفر کو کسایمتیا سمرمکی یه د قې چپروکا نهفسانېی دا، زیدمباری کو نهو کورئ کوماری یه لئ ژدایک بوونا وی نه یادیاره ب تنی نهفلا د تیکستی دا هاتیه سېبارمت بوونا وی: (([ناگر]...)) چاقیت وی بدنئ ... بورین همیقت نیک و دوو و سئ و چار و پنبج و شمش و حهفت و ههشت و نهه، و دهیت ل همیقا دهه... [روندکیت وی] دهینه خوار [ومکې جوکا] (((Hoffner, 1990, 46).

سیلفر ب کورکئی نیتیم هاتیه و هسف کرن ل تیکستا خوارئ دا کو بابی قی زاروکی مریه یان بمرزمبوویه، لئ هینستا بابی سیلفر یې ساخه و نه مریه، نهو نه نیتیمه ب رمانا کو هه ی بملکو نامازه یه بو نهوونا بابی دگمل، دشین بمرچاق بکمین ب شمزماری یه، نهف نامازه نه گهلهک یا ب هیزه بو پاسو نینائی بو شرو فمکرا بیزار بوونا سیلفر دهمی گوتئی کورکئی نیتیم، چونکئی نهو نیتیم بوو و نه یا گرنک بوو کو جارا نیکئی ناشکرا ببیت کو نیتیمه، بملکو دهیته دیتن یا شمزمار و بیزار کمر نهو بوو دهمی هندمکیت دی بیژنئ کو بابی وی دهست بین ژئ بمر داین و هر و هسا نهو کو وی پالدهت راویژئ پتر ب دایکا خو بکمت سېبارمت بابی خو و مکې تیکستی دا دیار دبیت:

((سیلفر کورئ نیتیم قوتا ب دارمکئی. کورکئی نیتیم ناخفتهکا نهخوش گوت دژی سیلفر: "سیلفر بوچی مه" دقوتی

وسومری و ناقه‌نډین شارستانی‌ترین دهوروبر د ئاسته‌کی زور باش دابوونه (الدباغ، 1990، 177).

نیک: نه‌فسانا سترانا شاهنشینا ناسمانی

ئه‌ف نه‌فسانه به‌حس ژ هاتنا سئ سهر‌ده‌مان دکه‌ت ئیک ل دویف ئیک به‌ری هاتنا خوداوندئ کەش وه‌م‌وای، و وەر‌گرتنا ده‌سته‌لا‌تئ. د نه‌فسانیدا هاتیه ئه‌ر هه‌فرکیا ب مهر‌ما وەر‌گرتنا ده‌سته‌لا‌تئ، دناقه‌را خوداوند ئالالوی و ئانوی، و پاشان دناقه‌را خوداوند ئانوی و کوماربی⁸، و دویفدا هه‌فرکیا خوداوند کوماربی و تیشوبی.

ل چهر‌خین زور که‌ف‌ن دا خوداوند (ئالالو) ل‌سهر کورسیکا خو یی رینشتی بوو، به‌رام‌به‌ری وی ژی خوداوند (نانو)⁹، بی به‌یزیی راوستایی بوو، و به‌یزترین خوداوند بوو دناقه‌را هه‌می خوداوندین دی، خوداوند ئانوی کرنوش بو خوداوند (ئالالو) بر پهر‌داخه‌کی فه‌خوارنی پینشکیشی وی کر، ژبو هندئ خوداوند ئالالو فه‌خوت، خوداوند نه‌ه سالان خوداوندئ ئه‌سمانی بوو، به‌لئ د سالان نه‌هئ دا خوداوند ئانوی دژایه‌تیا خوداوند ئالالوی راگه‌هاند. ب فی شیوه‌ی خوداوند ئانوی سهر‌کردایه‌تیا شهر‌مکی کر و د فی شهر‌یدا به‌سهر‌که‌فت ل‌سهر خوداوند ئالالوی و زال بوو به‌سر دا (عماد، ۲۰۲۱، ۹۳). هه‌رومکی دتیکستی دا هاتی: ((ئوین خوداوندین ده‌ست پینکی، هیلا خوداوندئ خودان سه‌نگه‌کی گران گو‌هئ خو بده‌نی وگو‌هئ خو بده‌نی! و هیلا... و...))، باب وادیکنیت [...] گو‌هئ خو بده‌نی! ... ماوه‌یه‌کی درێژ ئانویی مه‌زن، کو دیارترین خوداوند بوو، و ل‌به‌رام‌به‌ری. ل‌ین پیت خوداوند (ئالالو) بوو، ول ده‌ستی وی دابو پهر‌داغی فه‌خوارنی)) (Hoffner, 40, 1990).

پشتی وەر‌گرتنا ئانوی بو ده‌سته‌لا‌تئ و دابه‌زینا ئالالویی بو ئه‌ردئ تاری، خوداوند (کوماربی)، بی به‌یز خزماتا ئانوی دکر، و کرنوش بو بر و پهر‌داخه‌کی فه‌خوارنی پینشکیشی خوداوند ئانوی کر داکو فه‌خوت، بو زانین خوداوند ئانوی ژی نه‌ه سالان شاه بوو ل ئه‌سمانی ل سالان نه‌هئ کوماربی شهر‌ دژی ئانوی راگه‌هاند و خوداوند ئانوی نه‌شیا به‌ره‌فانیی ژ خو بکه‌ت و ره‌فی و خوداوند کوماربی نیزیکی وی بوو شیا پینت وی بگریه‌ت و ژ ئه‌سمانی کیشا، و ژ ئافا خوداوند ئانوی فه‌خوار و گه‌له‌ک پین که‌یف خوش بوو، به‌لئ خوداوند ئانوی سئ گه‌فین مه‌زن ل کوماربی کرن، یا ئیکئ: من تو ب دوو گیان ئیخستی ب مه‌ز نترین خوداوندئ ه‌روبا‌ی یا دووئ: من تو ب دوو گیان ئیخستی ژ روپیارئ (دیجله)، نه‌ئ تو نه‌شیی هه‌دارئ ل‌سهر بکه‌ی، ویا سییی من تو ب دوو گیان ئیخستی ب سئ خوداوندین ب مه‌ترسی و دئ گه‌هیه‌ی وی راده‌یی سهر‌ئ خو ل که‌فرین چیا‌یان بده‌ی ژ به‌ر ئیش و ئازار و نه‌خوشیان و دئ بوته‌ به‌ نه‌خوشی و بارگرانی (Şavata, 2015, 422). و مکی د تیکستی دا هاتی: ((خوداوندین (که‌ف‌ن) بین ده‌ستیکئ، دا گو‌هئ خو بده‌نی خوداوندین هه‌ر مه‌زن ... فی جاری کوماربی ده‌ستیکر خزمه‌ت بو ئانوی، کوماربی شور‌م‌ش دژی ئانوی و ده‌ست ب شهر‌ی کر دژی، نانو ره‌فی نه‌شیا به‌ره‌نگاریا کوماربی بکه‌ت: ئانوی خو راکیشا ژ ده‌ست و پینت کوماربی و ره‌فی چو ئه‌سمانی به‌لئ کوماربی راونا ل پشت وی و کیشا ژ ئه‌سمانی، گر‌نژی و کره‌ که‌نی بده‌نگه‌کی بلند. ئانو زه‌ری و ده‌ستیکر گوته کوماربی: پین که‌یف خوش نه‌به‌ دگه‌ل خو! من تو ب دوو گیان

. تول باخچئ که‌سکاتی، تو چ [ه‌زی..] تو به‌ری ژ دلی ب هاریکاریا ریکین وان زه‌لامی تیر ته‌مه‌ن سلیقه‌ر توشی هه‌ره‌شه و گه‌فین روژ و هه‌یفی دکه‌ت. فریکه: "خوارئ [بو نه‌ردئ تاری و...]] وی دگه‌ل ده‌ستیکر و گرت دگه‌ل و ده‌سته‌لا‌ت کر و هه‌می خوداوند ده‌ین و دبین؟ کو سلیقه‌ر [؟] ده‌سته‌لا‌ت و هه‌ر گرتیه‌ ده‌ستی خو و سلیقه‌ر رم (تیر) و راکیشایه روژ و هه‌یف ژ نه‌سمانی بو خوارئ. روژ و هه‌یف رابون بو ریزگرتئ بو سلیقه‌ر. و ده‌ستیکر روژ و هه‌یف ب ناخفتنی دگه‌ل سلیقه‌ر: [نه‌ی سلیقه‌ر، ریزدارئ مه‌]]، مه نه‌قوته/مه نه‌کوژه! نه‌م رونا هیت [نه‌سمانی] و [نه‌ردئ] نه، نه‌م مه‌شه‌لنیت [وان نه‌رداینه] کو تو ده‌سته‌لا‌تئ لئ دکه‌ی، نه‌گه‌ر ته نه‌م قوتایین / کوشتین]، تو دئ ده‌سته‌لا‌تئ ل نه‌ردئ تاری که‌ی "کو گیانی وی و ناخویا وی تژی بوون ژ قیانی. و دلو فانی ب مه‌ دبر)) (Hoffner, 1990, 48).

سلیقه‌ر کورکه‌کی نیتیم بویه و هه‌ر چنده بابی وی جه و پابه‌کی بلند هه‌بوویه ولئ پین نه‌دزانی ل دویف ناسینا بابی خو که‌هتیه لئ نه‌گه‌هشتی، تا نه‌و بخویه گه‌هشتیه پله‌کا بلند یا خوداوندی نانو مروف ل چ کاودانا بی هیفی نه‌هیت. تهم‌رئ سینی: نه‌فسانه‌یین هه‌فرکیا ده‌سته‌لا‌تئ

میتانیان و مکی هه‌می مله‌تین وی سهر‌ده‌می گر‌نگی ب میژوویا خودایه، و خودان رول بوون د شارستانی‌هه‌تا که‌ف‌ن دا، و خودان چهن‌دین به‌ره‌مین ئه‌ده‌بی هه‌نه ژوان ژی نه‌فسانه وداستان و چپ‌روک، و هه‌ندک هاتیه ئاشکرارن و هه‌ندک ژ به‌ره‌ز نه‌.

خواندن ل‌سهر نه‌فسانیت خوری - میتانی پشت به‌ستن بشیوه‌یه‌کی سهر‌مکی ل‌سهر خواندنا تیکستین نه‌فسانیت حیسی دکه‌ت، زوربه‌ی نه‌فسانیت حیسی ده‌سته‌واژه نه‌ ل‌سهر وەر‌گیرانیت دبه‌ره‌تدا خوری بوونه، و پاشی زوربه‌ی نه‌فسانیت خوری کو هاتینه نیاسین و نفیسان ب زمانئ حیسی و دراستی دا هه‌ندک نه‌فسانیت زمانئ خوری هه‌نه، به‌لئ نه‌شیا نه وەر‌گیران ب شیوه‌یه‌کی هویر و رو‌هن دیار بکه‌ن (Goterbock, 1948, 1-2). زوربه‌ی نه‌فسانیت خوری - میتانی رویدانیت وئ ب شیوه‌یه‌کی سهر‌مکی د زفرن ل دور کریارا میراتین نفشین خوداوندان، ب درێژا هیا سهر‌ده‌مان و هه‌ندک ژ وان د فالانه د هه‌فرکیی پخه‌مه‌ت ده‌سته‌لا‌تئ خوداوندان، و نه‌ف هه‌فرکییه گه‌هشتیه راده‌یی گه‌هشتنا خوداوند (تیشوب) ی بو ده‌سته‌لا‌تئ و نه‌ف نه‌فسانه ناخفتنه ل‌سهر به‌مه‌یی خوداوندان، هه‌روسا ده‌رگه‌هئ نه قوتایه یی بابه‌تی ئافراندا گه‌ردوونی (Hoffner, 1990, 191).

ئه‌گه‌رئ سهر‌مکی یی فی چهن‌دئ دیار نینه، ئه‌رئ ئه‌ر نه‌شیا نیت زه‌لامین ئابنی بیت خوریان بو دانا شروقه‌مکه‌نه‌کی ژ بو بابه‌تی چپ‌رونا گه‌ردوونی، یان بابه‌تی هندئ یه‌ کیماتیا تیکستین ئابنی بین خوری بین ئاشکراری، و ژوان ژی نه‌فسانا ئافراندا گه‌ردوونی و مکی یا ئاشکرا ئه‌گه‌رئ دووئ یی نیزی‌کتره ژ راستی. (السمانی، ۲۰۱۰، ۱۹۴)

وه‌ر ئیک ژ داستانیت کوماربی و شاشکا ب ریکا خوریان هاتیه فه‌گو هاستن دناف جفاکی حیسیان. و ژ لایه‌کی دوپه‌ نه‌ده‌بیاتی میتانی داخ‌باربوویه ب نه‌ده‌بیاتین دوولا دوو روپیاران. ب شیوه‌یه‌کی گشتی په‌یومندی و کاری‌گه‌ریا فه‌ره‌نگی شارستانی ناقه‌را میتانی و خوری دگه‌ل حیسیان د ئاسته‌کی زور باش دابوونه، دگه‌ل میسری و ئاشوری و بابلی

بهيزه(٤)بوته [ئو... دئ هيت .نمشيت بلندكمت [ستوي ته]...)) (Hoffner, 1990, 42).

هرچهنده نهفسانه دبنمرمت دا خوري نه ، بهلي كارتېكرنا بيروباومرين ئايني ييت دوولا دوو روبياران لسر ديارن .د دهمهكي دا نو خوداو مندين نهفسانه ل دور دزفريت ژبلي(كوماربي)دبنمرمت دا بابلي نه، و د تيكستهمكي دا هاتيه كو كوماربي هندك جارن چويه باژيري (نفس) 11 يئ سومري، ئموي بنگههئ سرهمكي خوداو مند ئينليلي، زيدهباري دياربونا كارتېكرنا دوولا دوو روبياران برېكا همركي لسر دهسته لاتي دنافهرا خوداو مندين نهسماني وتايهت د چيروكا نافراندنا بابلي دا(علي، 1989، 195-194).

ومكي ياديار د ئمقي نهفساني خوداو مند تيشوب دهسته لاداري ودرگريت و سرهمكفتي لسر كوماربي تومار دكمت، و ئمف نهفسانه بدوماهي دهيت، بهلي همركيا دهسته لاتي بدوماهي ناهيت، چونكي د نهفساني دا خوداو مند كوماربي همولا فهگمراندنا دهسته لاتا خو ژ تيشوبي دكمت. ژلايمكي دويقه ئمف نهفسانه دمربريني ژ وي همركيا شاهان و بنهمالين وان دكمت، ژ بو ودرگرتنا دهسته لاتي ژ ئيك دوو و ئموي نه ئارامي و نه رموشا ئاسايي يا دنافهرا بنهمالا دهسته لادار دا ديار دكمت.

دوو: نهفسانهيا خيدامو:

رويداننيت نهفساني پيگولا خوداو مند كوماربي نه دكو بگههيت دهسته لادارييا خوداو مندان، جهئ داخي يه ئمف نهفسانه ب شكست و پارچه پارچه هاتيه ئاشكرا كرن، د نافر و كا نهفساني دا دمر دكفت كو خوداو مند(كوماربي) ژ كچا خوداو مندا دمر يايئ كوناقي وئ(شيرنب شورخي) ب راما(كچا زمبلاخ) زاروكهك دببب ب ناقي (خيدامو) ل دويف نهفساني نهژديهايكا زورا مزنه(فيلهيلم، 2009، 135).

خيدامو ل جهمكي تاري دژيت وكس بجهي وئ نزانيت ، خيداموي پيگولا ژنافرنا مروفان لسر نمردي دايه، بهلي خوداو مند شاوشكا 12، جهئ خيداموي بو براي خو تيشوب ي دياركريه، و خوداو مند تيشوب دان وستادن دگمل خوداو مندين خوريان كر ژ بو ژ ناف برنا خيداموي. ل دويماهيئ خوداو مندين نهسماني شيان كونترولئ لسر خيداموي بكن برېكا خوداو مند شاوشكا كو دمر كفت ب بهين خوشي وجوانيكه سرنج راكش سردابر، و خيدامو دمر كمت ژ دمر يايئ ل ديف را دهات، دهمي دمر كمي ژ دمر يايئ ومكي يا ديار هيزا خيداموي ژ دمر يايئ ودرگرت وخوداو مند شيان كونترولئ لسر بكن(فيلهيلم، 2009، 135).

دهيته دينن دقي نهفساني دا كو كوماربي پيگوليت وي ژ بو بدهمست فهينانا سمر ورمي ب رېكا ژنافرنا مروفاييتي، كو پيشكيشي وي دكن قورباني وديارييت پيش ومخت بو خوداو مندان، هر ئمف هزاره دهيته دينن د چيروكا توفاني دا ئموا هاتي ل تابلوي ژماره يازده ژ داستانا گلگاميش، پشتي رويدانا توفاني خوداو مندين وه لاتي دوو روبياران ييت نهسماني كرنه بناسيت خوداو مند ئينليل كو و ئمگري سرهمكي يئ توفاني بو، ب جهندي ديار دببب كو كارتېكرن لسر خوريان كريبه ب قي چيروكي، كو بهري نهفسانا خيداموي بو ب دهمهكي دريژ. ومسا دياره ژ قي نهفساني، ئموزي كو خوريان دزاني كو خوداو مندان مروفيت نافراندن ژبو خزمهتكرنا وان، و راكرا باركراننيت ئابووري يا پيدفي بو

ئيكستي بارمكي(توف). ئيك، من تو ب دوو گيان ئيكستي ب خوداو مندي هروباي، دوو من تو ب روبياري بمرگنهگري ئمرنازا(روبياري ديجله)دوو گيان كري، سي من سي خوداو مندين ترس دناف زكي ته دا چاندين وبوته بنه باركراني)) (فيلهيلم، 2009، 133).

ل دويف رويداننيت نهفساني، كوماري دوو زاروك ييت بوين ، همومسا ئموي پشت راست دكمت كو رمنگه پيموندبا باب كور د نافيها ئالالو وئانو و كوماربي دا هميت ، (ئالالو د نهفسانا خوريان بوويه خوداو مندهكي سرمتايي . د سالا نههي ژ دهسته لادارييا وي، ئالالو شكستن لسر دهستي كوري خو نانوي ديت، همومسا كوماربي بابي خو ئانو شكند) (Savata, 2015, 423). ومكي د تيكستي دا هاتيه ((تيشوب دمر كمت ژ جهئ [باش]... خوداو مندي چارمقيسي، و[گرتن(٤)] جهئ وي باش همومكي [باش دكمنهفه] جلوبمرگهكي دريابي... (كوماربي بو ژ دايكوني چيائي كانزورا، [نامادمو] بو ژ دايكوني، دمر كمت قهرمان ... دمر كمت ژ جهئ باش .ئانو كيف خوش بو همومسا(٤)[چونكي(٤)] دينن زاروكين خو... نيبا 10 [خوداو مندا ژيدمري زانيني. وچو برهف (نمزيو) وگوت: "نيبا ژيدمري زانيني، بوچي ودهكمت". نيبا دهژمريت هميقان بورين هميقيت ئيك ودوو وسي وبورين هميقيت چار بينج وشهش وبورين هميقيت حفت وهشت ونهه وگهشت هميقا دهه ول هميقا دهه، دهستينكر خوداو مندين نمردي ژدنگي نازاريت ژ دايكوني كرنه هموار)) (43-Hoffner, 1990, 42).

ل دوماهيا تيكستي كو خوداو مندي كمش وهماي شييا بگههيت پلا دهسته لاتي، هر چهنده ئموي بهشي تيكستي ئموي ل سمرقي چندي د ناخفيت بي تيكجوي، هر چموا بيت دياربوويه ب رېكا ئيك ژ تيكستين ئايني ييت حيسي يان كو خوداو مندي كمش و همواي تيشوب شييا همي خوداو مندان بكمته دمر قه ييت بهري دگمل وان زي، كوماربي بو نمردي نزم و ئموي بو سمر ورمي همي خوداو مندان .ئاماز ب قي چندي هاتيه دان ل تيكستي پدا: ((ئم دي ژناف بهين[...]. ئانو[...]. ژبلي وي دي ژناف بهين[...]. همومسا[...]. ناف وان زي دا دي ژناف بهين وهك[...]. دهمي كوماربي .. چ پيمفك گوت [...] نمردي دي كوماربي ژناف بهي[...]. [لسر كورسيا خو [...] كوماربي كي دي [ژناف بهي] تيشوب بومه ؟ دهمي دگههيت قوناغا پيگههشتي(٤)، دي كسمكي دي دروست كن[...]. دي دهستا ژي بمردي ژ راستي، ژ راستي[...]. دهست ژي بمردي ! [...] نيبا خوداو مندي ژيدمري زانيني . بكه... شاه! [...] دهمي تيشوب گوه ل نهقان [پميان]، بوي خهمباربو... [گوته گايي خو سيري: "[كي] دي شيت هيت دزي من د شمري دا؟ [كي دي شيت] من بشكينيت نوكه ؟ [هتا كوماربي [نمشيت(٤)] نهگمر رابو [دزي من... ل وي دهمي [(ژ)]. من نفرين ييت لي كرين [...]]. همومسا خوداو مندي شمري زي نفرين ييت لي كرين ، و من ئينا باژيري (بانابي) دي كي شيت دزي من شمري كمت پشتي نوكه؟" بهلي گايي تيشوب(سيري) ناگهدار دكمت ژ نفرينيت هندك خوداو مندان و ناگهدار دكمت ژ زيدهرويا باومري ب خوبوني [و سيري بمرسقا تيشوبي دا: ريزداري من ! بوچي تو نفرينا لي دهمي، [...] خوداو مندي؟ ريزداري من بوچي [نفرينا دهمي] هتا نيبا زي؟ دي گوه ل تهيت نيبا [...] مانه وهسايه [...] (مزن) . مالي مزن ومكي نمردي يئ

په یوهندی دناځپهرا مروځ و خوداوهندان پینک دهنت ژ بهخشین و وهرگرتن، نانکو مروځ خوارن و قهخوارن و قوربانیان پیشکیشی خوداوهندان دکهن، پیشکشکرنا قان قوربانیان ژ ی ب شیوهی رپورسمین هویر و ریک وپیک دهینه ریکخستن، کو تیدا بهرهمین قوربانیان پیشکیشی خوداوهندان دکهر، نارمانج و نجامدانا قی ژ دیر کهنه ل تورمونا خوداوهندان. ریکخستن و جیگیر کرنا قی کاری ژ د سی خالان دا دهرکهنه قی ژ ی:

- ۱- دپار کرنا دهمه کی دپار کری بو نجامدانا رپورسمین نایینی و ل هر سال بهینه نجامدان.
- ۳- دپار کرنا رپورسمین نایینی د چارچو قی سالنامیه کا نایینی یا گشتی دا (القیسی، 2011، 143).

همتا نوکه چ بهلگین و مسا لپهر دست دانین، سهاره ت ب نجامدانا رپورسمین نایینی ل دهقرین خورپیان- میتانی ب شیوازمکی جودا ل رپورسمین نایینی ل روژ ه لانا کهن، بهلی ژ لایه کی دویقه نهگهری وئ چهندي همیه، کو رپورسمین نایینی ژ لایه چوانیا نجامدان ودهمی نجامدانی ل دهقره کی بو دهقره کا دی ب شیوازمکی جودا بیتن، هر ژ بهر هندي ژ ی دپار کرنا دووباره چوانیا نجامدانا قان رپورسمین نایینی جارمه کا دی یا ناسان نینه، بهلی نهگهر ل داهاتی دا بهلگه نامیت تمام ل پهرستگه هین نایینی سهاره ت ب وان رپورسمین نایینی هاتنه دیتن بی گومان دوی دمی دا دی شین ب شیوهیه کی تمام وروهن هینه ناشکرارن و شروفرکن، بهلگه نامیت بهر دست تنی نمون بیت هاتینه دیتن ل باژیری خاتوشا (نیزیکی بوغازکوی یا نوکه) نهوژ ی د کیم و سنوردارن. د کهفتدا ب شیوهیه کی روژانه قوربانی پیشکیشی خوداوهندین سهرمی یین باژیری، یان شاهنشینی دهاتنه کرن، بو نمونه ل باژیری خاتوشا نم برما پیشکیشی خوداوندی دکر پیک دهات ژ پارچه کا نانی، بهلی ل دویف لیسته کا نقیسی یا باژیری نوزی دهات ژ هندهک ناری کو پیشکیشی خوداوهند شواشکا دهاته کرن. (قیلهلم، ۲۰۰۹، ۱۴۳) سی: نهفسانا نهلوپانکایی نهژدههک:

نهف نهفسانه وینه دکهت پیکولا نهژدههکی یان (نهلوپانکی) مار یان (ایلوپانکاس) بو بدهست بهسرداگرنتا لپهر خوداوندی هروبا ی (تیشوب) ی، و کورتیا قی نهفسانی نهوه کو شمرهک رویدمت دناځپهرا نهلوپانکایی نهژدههکی و خوداوهند (تیشوب) ی (Hooke, 1963, 98).

خوداوهند تیشوبی داخازن ژ خوداوهندین دی دکهت، کو هاریکاریا وی بکهن و خوداوهند (انار-ننار) زه لاهه کی بنافی هوپاشیا (خوباسیاس) بکار دینیت، دهینه باگهشت کرن ژ بو مپهقانداریه کی کو زور قهخوارنا مهی تیدا بیت همتا هایش خو نهمینیت، و خوداوهند نزار دئ گریدهت وی ب وهریسه کی و پاشی خوداوهند (تیشوب) وی بکوژیت و ب کوشتنا وی دئ چپروک ب دویمای هیت، د بوچوونه کا دیدا هاتیه کو نهژدههک بهسر دکه قیت لپهر خوداوهند (تیشوب) ی دقوناغا ئیک ی شمری دا وشیا چاف و دلی وی بیتنه دهر و بیت. ههره کی تیکستی دا هاتی: ((...خوداوهندی هروبا ی ل نهسمانی،... ب قی شیوهی دناځقیت نهرد بلا گهشی بکته و سهر فزاز بیت، نهردی نارامی هه بیت! دمی براسنی گهشی دکهت، نهفه قیسته قالا بورولی نجام دهن. دمی خوداوندی هروبا ی چاف ب ماری کفت، ماری خوداوندی هروبا ی قوتا پاشی خوداوندی هروبا ی گازی همی خوداوهند

لپهر وان بیت ل دهستیکتی، پیشکشکرنا قوربانیان و بهرامپهری قی چهندي خوداوهندی پیشکیشی مروځان کمت همر تشتی ژ داخاز بکهن. (السلما، ۲۰۱۰، ۱۹۷) هه ژ ی گوتتی یه ب ناشکرای د نهفسانیهی دا خیدامو دینیزته خوداوهندان: ((نهگهر هوین مروفایهتی بن بر بکهن نهو نیدی ناهنگا ناگیرن ژ بو خوداوهندان، و کهن پیشکیشی خوداوهندا ناکهت نان وناقی، و دئ بخو قهقریت خوداوندی کهن و ههوا یی شاهن باژیری (کومیا)، بهستی قی چهندي نهو بخو دئ داسی هه لگرت ودهست بکار کرن کمت، و بهستی هینگی دئ رابن خوداوهند عهشتار وخبیات¹³، ب هیرانا دانی ب دستاری نهو بخو بزقرین)) (قیلهلم، 2009، 136).

جهی ناماژه پیدانی یه زیدهباری پیکولین شکستی بیت کوماری ژ بو بدهست قهینانا دهسته لاتی، کو هر چهنده دهاته نیاسین ب خوداونده کی هوشمند و زیرهک و فیلپاز کو دگوتتی (سهرور / شاهن زانینی) د شیوازی ب خودا کو بانگهشه دکر ب خوداونده کی سومرییان (نییا) (سهرور زانینی) بوو. ههره کی د تیکستی ل خوارن داهاتی: (([نییا] خوداوندی زانینی، دناځقیت دناځپهرا خوداوهندان، [نییا] دهست پیکرب [ناځفتی]، [بوچی [تو] خراب دکهت، [مروځان] وئ ناکهن پیشکشکرنا قوربانیان بو خوداوهندان، و نارابن ب سوتنا شه مالکا بومه. و، [نهگهر] ته مروفایهتی ژ ناځپهر، دریزه ناکیشیت پهرستنا خوداوهندان. ههره سا، پیشکیشی مه ناکهن کهن [نانه کی ستیر] (و) قهخوارنی... و شاهن کومی یی قههره مانی، دئ چن ... شاهن زانینی، دهستپیکر ناځفت دگهل کوماری، [ج] [نییا]، کوماری، نهو نهگهره کو مروفایهتی کریه شهر نه کو مروځ چن دکهن کومهک دانی، ونه [نهوه] دیری ته نهی کوماری؟ ههره سا دناځقیت پهرستگه هنی د کهیف خوشی 'بوته نهو بتنی 'کوماری' بابن خوداوهندان [پیشکشکرنا]؟ نهردی ما هزرا من ناکهن [نییا یین شاه، بنافی]؟ ... [تو زانینی پیشکیشی همی یا دکهی هیشتا] ... [خین (و) روندکین مروفایهتی کوماری د بیتنه موکشیانو ب قهگوهاستنا قی ناما دا هاتی بو دهریایی: ... [دیر کفت] ل ژیر [روپاری] (و) نهردی. [و خوداوهند]

ژ نهردی [ته نابینم]... کوشو نیستیانو و خوداوهندین نهردی نهردی نهردی وان' [نهو] چو ژیر دهریایی. موکشیانو دهست پیکرب ناځفتنی ب رولی وی ب پهقین کوماری بو دهریایی، 'وهره بابن خوداوهندان' کوماری 'داخازا ته دکهت' پی خه مهت کاره کی په یوهندی ب ته دکهت 'کاره کی بهل وهره نیکسهر. دویر کهفه ژیر روپاری و نهردی. نه هینه ... خوداوهندین نهردی ته بیتن' 'دهمی گو ه لئ بوی دهریا یا مهزن پهق' 'اره ستیا نیکسهر' دیر کفت ریکا نهردی و روپاری ته مهام کر ب نیکجاری. چو خوارن نک کوماری، ژ ستوینی نهردی (؟) ل نهردی بو کورسیا دهسته لاتی. و کورسیه کا دانا بو دهریایی' دا برینیت دهریا لپهر کورسیا خو نهو میزه کا نان خوارن دانا بو خوارن خوار. و دافن هه لگرت پهرداخه کی قهخوارنه کا خوش داکو قهخوت. کوماری بابن خوداوهندان 'ودهریا مهزن نهوان دخوار (و) قهخوار همی)). (Bachvarova, 2018, 3).

خوری. ديسان ئهف ئهفسانه وى چهندى ديار و شروقه كهت،
ههركيا دناقبهرا باب و كوراند ژبى ب دمست قهينانا
دمستهلاتى، و كا چاوا شاهان ههولايه دمستهلاداريا خو
پاريزن، بوى دمى كورين وان ههولايه بهشاريى د
دمستهلادار پندا بكن.

چوار: ئەفسانە ئولى كۆمى

نُفسانا نُولی کومی تیکستِکی نُدِمی یه ،هاتیه دینن
ل بوغازکوی وینک دهیت ژ کومهکا نفیسینیت نُفسانیمی ،کو
خوداومندئ خوری کوماری رولی سهرمی تیدا د گزیت ،
پارچهکا حیسی یه ژ نُفسانهکا خوریه، و دنیات دا بو خوریان
دزقریت، وئهُفه دهِته زانین ل وان پشکین خوری ، کو هاتینه
دینن وبه لافکرن ل بوغازکوی، ههرومی هُفه دیار دبیت ژ
ناف وجین د ناف تیکستین نُفسانئ دا هاتین بیت خوریانه،
زیدماری کو زوربیا تیکستین نُفسانا کوماری ئاشکرا بووینه
ب ریکا حسیان(135 ، 1952.5 ,Guterbock).

د فنی نه‌فسانی دا ناستره هاتیه دان پښکولا خوداوند
کوماربی ژ بو دست فغینانا دسته‌لاداریا خوداوندان ، و
شاهاتی ل نسمانی د هاته فغو هاستن ژ نقشه‌کی بو ئیکې دی
، وریر بهندی ئالالو و بو ئانو و وکوماربی و تیشوب و
نمرازیبیونا کوماربی بو هملبژارتنا خوداوندی هروباي
تیشوبی سهرکي دسته‌لاداریا خوداوندان ، له‌وما خوداوند
کوماربی همولدایه شمری دژی تیشوبی نه‌جام بدهت
وسره‌کفتی ببینیت ب هاریکاریا هه‌فرکه‌کی چیکم بو
تیشوبیه (Hooke, 1963, 98) .

کوماربی جهی خو دهلیت کو نورکیشه، و دچینه
جههکی وچاف پیکهفتنی دگل بهرکهی همره مهن دکت،
و خو نیزیکی فی بهری دکت ونهف بره ب دو گیان دکهفیت
ژ کوماربی وبونهورک دبیت و بنافی (نولی کومی)، ب راما
(تیکدهری باژیری کومی) کو باژیری خودامند
تیشویه(قیلهلم، 2009، 136)، هسروکی دتیکستی دا هاتی
: ([زانینی ژ میشکی خو ودرگری]، لسر کوماربی بای
همی خودامندان سترانا بیژم. کوماربی زانینی دفرینتهفه بو
میشکی خو، روزکا نهخوش هسروکی بونهورکی درنده
دههژینیت. "دژی خودامندی هروبی پلانا شمیری دانیت."
دژی خودامندی هروبی یاخیبونی دکت، زانینا کوماربی یا د
میشکی ویدا"وکی موری یا چسپاندی". دمی ودرگری
کوماربی زانین بو خو... ل باژیری نورکیش چوو وهاته
ایکواتانا لولی ... بهرکهی همره مهن. وکی بونهورکا ژن
بوو. و ل قیره [...] (میشکی وی) چو بهرف پش، و دگل
بهری نفست و زهلامینیا وی بو رژیبا، وینچ جارا گرت،
جارما دی] وگرت دهه جارا ...) (Guterbock, 1952,5).
(. 147).

((و ل شهنی بمر دمنی ژدایک بووی [...]
کهر [...] کورئ کوماربی. نینا[نوین خودان کری،].
وخوداوندئ چارمنقیسی ودایکا خوداومندان زاروک بلند کر ...
دانا سمر ملئت کوماربی ... کوماربی دگلل خو ئاخفت : " چ
ناق ب دانمه سمر ، لسمر وی زاروکی ... بلا نافی وی ئولی
کومی ! بیت دئ چینه نسمانی بو دهستهلاتی ، ودئ کومیا
تیک دمت ، باژیرئ خوشنقی ! بهلی خوداوندئ هروباي دئ وی
تیک شکینیت ... وهکی میریی د بیت وی شکینیت ! بهلی
تاشمشو وهکی لهفمنی دئ شکیت ! " دئ دیرکهن همی

کر(گوٽی:ومرنه ژور!همی تشتهک ب برمکا زور نیت
 نامادمکری - ئامانیت فہخوارنی، ئامانیت فہخوارنی)...پاشی
 ئینار [چو بو] باژیرئ] ...و چاف ب خوباسیاس کھفت کو
 مروف بوو ئینار ب فی شیومیئ دگهل هوپاشیا(خوباسیاس)
 ناخفت :،،خمریکه دی فی کاری کهم دگهل من یا بهشدار
 به!هوپاشیا (خوباسیاس)بهرسقا ئینارا دا:،،نهگر ریکی بدمیه
 من دگهل ته بنفم،دی هیم و ئارمزویا دلئ ته بجه
 نیم،،،[و]دگهل نفست بوو.پاشی ئینارا [خوباسیاس] لقاند
 وفشارت . ئینارا جل وبهرگین وئ کرنه بهرخو وگازی ماری
 کر داکو ژ جهئ خو بهینه سمری(گوٽی):،،،نمز دی جلمزنهکی
 بهرهمف کهم وره بخو وفهخو،،،پاشی مار هات دگهل
 [زاروکیئ خو]بلند بو،،ئوان نان وفهخوارن -همی ئامانادا
 خوارن وتیربوون .پاشی نهشیان بچنه خوار بو ناغ جهین خو،
 ژبهر هندئ هوپاشیا(خوباسیاس) هات ومار گریدا ب پاتیهکی
 وخوداوندئ هروپای هات ومار کوشت...) (Beckman, 1982).

ژ لایمکی دویغه ل دویف بؤ چونا دی یا نهقی نهفسانی
 نهلویانکی نهژده هاگ ل دهست پیکي سرکهفتنی ل سسر تیشوبی
 تومار دکمت ، و چاف و دلی خوداوند تیشوبی دینته دهر و
 دبیت، پاش خوداوند تیشوب ههقرینیی دگهل نافرمتکا ژ نفشی
 مروقان پیک دیننیت و کورمکی بو وی دیننیت ، پستی کورئ
 وی مهنز دبیت ههقرینیی دگهل کچا نهلویانکی نهژده هاگ
 پیک دیننیت ، بابی وی خوداوند تیشوب داخازئ ژئ دکمت
 کول چاف و دلی وی بگهرینیت، نهف چهنده هاته نهنجام دان و
 کورئ تیشوب ی چاف ودلی وی بو زفراندن ، ب فئ چهنئ
 هیزا وی فگهریا فه وجارمکا دی شمر دنافهرا نهلویانکایی
 نهژده هاگ و خوداوند تیشوب ی دا رویدا فه، بهلی کورئ وی
 پشئا بابیرئ خو نهلویانکایی نهژده هاگ گرتیه و دژی بابی خو
 راهوستیايه ، چونکی نهو بوویه ئیک ژ نهندامین خیزانا
 نهژده هاگان و د نهنجامی دوماهیئ یئ شمرئ دنافهرا وان دا،
 خوداوندئ هروباي ب سمرکهفتیت ونهلویانکایی نهژده هاگ و
 کورئ خو همردوویان د کوریت(98, 1963, Hooke).
 همرمکی ناماژه پی هاتیه دان د تیکستی دا :((چونکی
 [...] بشکست[مار]خوداوندئ هروباي و برن دل وچاڤین
 وی.ونهو خوداوندئ هروباي یه[...]و بر کچهکا زهلامهکی
 ههژار بوو ههقرین بو وی ، کورمک بوو، دممی مهنز بوی بر
 کچا ماری بو ههقرین بو وخوداوندئ هروباي کر(ومسیت)بو
 کورئ خو: "دممی دچیه مالا ههقرینا خو داخازا دل وچاڤین من
 بکه ، دممی چوی داخازا دلی ژئ کر ،گوتهئ:ب دمنهقی، و
 پاشی داخازا چاڤان کر ، گوتهئ : ب دمنهقی،وهملگرتن بو
 خوداوندئ هروباي بابی خو. خوداوندئ هروباي دل وچاڤین
 خو زفراندن، دممی زفریه ساخلاهیمیا خو ومکی چهوابو ل
 بهرن،جارمکا دی چو بو دهریایی بو شمری،دممی شمر
 دهمتپیکر ب قوناغا ماری وپاشی کورئ خوداوندئ هروباي
 دگهل بو وماري کره ههوار بو نهسمانی ،بو بابی خو:"من
 بهشدار بکه وچ دلوقانیئ پی نهبر[پاشی خوداوندئ هروباي
 گوته مار وکورئ خو کوشتن،ونوکه ژئ نهقه ، هروبايئ
 خوداوندنه)) (19-18, 1982, Beckman).

ٻئي گومان ٺهڻ ٺهسانه ڙ بابيءَ جي ڏانهن سڙڪي
 لاسر هٿ ڪئي نادره ڪهڻي، ٻئي ڪهڻي سڙڪي
 خوداوندان جي ڪو همدرد چارو سڙڪي، ل دويماهي ٻو
 بهر ڏو ٻو منڊيا خوداوندن هر واپي ٻان ڪهڻي ل دو ٻو ٺهسانت

خوداووند ل نسماني ومکي (لندا...) (Burket, 1979) 255؛ (Guterbock, 1952, 5, 153).

کوماربي گهشي دکهت ل دهرپايي، وخوداووندئ روژئ دبينيټ، کو يي راويژئ دگهل خوداووندئ کس و هوای ووخوداووندئ دى دکهت، پيکوليت بي نوميد ييت خوداووندئ کس و هوای، خوداووندئ شمري وخوداووندئ دى ژبو بدويماهيمک ئينانا ب گهشمرنا درندئ بهرين (Burket, 1979, 256).

خوداووند کوماربي جارهما دى دگهل خوداووندئ دهرپايي ريک دکهفيت ژبو هندئ قى بونهومري ل نک خو بهليليت و خودان بکته ب شيوهيهکي نهيني، ژ ترسا کو خوداووند کورئ وى نهيشين هيشنايي بچيک بو، و کوماربي فرماني دکهت کو قى زاروکى وهرگرېت وبيته نمدى ودانا لسر ملټ خوداووندهکي دگوتئ ئيبولورى نهفه بونهومري همره مهنه ومکي نهلمسي يه، و ل دويف قى نهفساني دريکا خودا دوو جارن خوداووند نهليل دبينيټ و ئيکسر دزانيت کو نهف زاروکه يي ژبمري دروست بووى نانکو نهليل ئيکهم خوداووند بوو نهف زاروکه ديتي، و هوسا نولي کومى د دهرپايي دا مهن دبيت وگهشي دکهت (Guterbock, 1952, 5, 138)، ومکي ل تيکستي ل خوارئ دا هاتي: ((د تيک روژ دا دئ گهشي کته، بهلي د هيمهکي دا دئ گهشي کته! و بهلي نهو بهري دانېته سمر سمرئ خو، دئ "چاقين" وى داپوشيت ...، لناف چوکيت کوماربي [زاروک] برن...، نهليلي چاقين خو بلند کرن، زاروک ديت بهرامبمري خوداووندان يي راوستايي بوو، لهشي وى دروست کربوو ژ بهري...، ودهست پيکر نهليل ناخفت دگهل خو: نهفه نهو زاروکه، نهو جارهما دى زيندى کرېنه فه، خوداووندئ چارمنفيسي و دايکين خوداووندان. دئ کى بهرگهيا وان گرېت؟ شمريت خوداووندئ بهيژ؟ کى کس نه. بهلي کوماربي ل قى شمري (پلان) ياهه. (ب تهمامي) کو چما کوماربي خوداووندئ هروباي توره کر. نهف بهره ومک ياخي بوويهکي ل دژى وى تورمکر... ودهست پيکر ناخفت دگهل ئيراشيرا: "[قى زاروکى] بگره، ومک ديارى بو، بو نمدئ تارى هملگر! لمزئ بکه لمزئ! و لسر ملټ ئيبولورى يي راستئ دانا! يان: "[ول خارئ، نهو کونا دهرزيي کره بهرخو". پهيا دهرپايي" همره مهنه ومکي نهلمسي يه وهرگرېت نسمان ونمدى)) (Guterbock, 1952, 5, 151-157).

چاوانيا نفيسينا قى نهفساني گرنگيهکا تاييهټ و نارمانجيت خو ههپونه، کو تيدا ولسا دهپته نيشاندان خوداووند تيشوب گرنگيهکا زور ب ميهفانا ددهټ و خزمتا باش بو دکهت، ب جورمکي کو خوداووندئ روژئ نهو بجه دهليليت و نهشيت قى دهنگوباسي نهخوش پي رايگههينيټ، خوداووندئ روژئ دچپته دهف خوداووند تيشوبي نهف دهنگوباسي نهخوش و ب ممرسي پي رايگههينيټ، وخوداووندئ روژئ ب ديتنا نولي کومى توشي ترسياني دبيت و شيانيت لشيټي نامين، ب جورمکي ولسا کو نهشيت ل جهي خو يي تاييهټ ل کوچکا خوداووند تيشوبي ب ريته خوار و نهشيت بخوت و فمخوت، خوداووند تيشوب ههست ب ههپونا شم خوازان دکهت، ژبو قى مبهستئ دگهل برايي خو خوداووند تشميش، بلز دچن بو چپايي خمزى (چپايي نهفزه ع يي نوکه)، ل ويژئ قى بونهومري دبينيټ بو ديار دبيت کو چمندئ ترسناکه، پشټي ديتنا قى ديميني دناف روندک وگرېي دا

دمينيټ (Hooke, 1963, 97). هرومکي د تيکستي خوارئ دا هاتي: ((... خوداووندئ روژئ [ژخوارئ] ژ نسماني، و ديت نوليکومى، و نولي کومى ديت خوداووندئ روژئ ل نسماني. ودهست پيکر خوداووندئ روژئ ب ناخفتئ ل ميشکي خودا" کى يه خوداووندئ بلز ل دهرپايي [راوستايي]؟ "لهشي وى نه ومک لهشي خوداووندها!" خوداووندئ روژئ ل نسماني [سروچاقيت وى] هاتنه گوهورين، نهوژى چو دهرقه بو ناف دهرپايي... خوداووندئ هروباي. [دهمئ ديتي خوداووندئ روژئ ييت هيت، دهست پيکر [ب ناخفتئ]: تاشميشو" بوچي هاتيټه نسماني خوداووندئ روژئ شاهي نمدى؟ نهو کارئ نهو بوو هاتي، (نهو) کار يي ب [ممرسي يه]، دقيت نهو خو ژئ خلاس کهين انه نهو يي بهيژه دتيکوشاني دا، نهو بهيژه شمرد، نهوه قهرهبالغا نسماني برسي ومرنا نمدى دهست پيکر خوداووندئ هروباي دگهل تاشميشو: "دئ بو کورسيهکي دانن بو روينشتئ، دئ بودانن ميژهما نان خوارئ داکو خوارئ بخوت!". ودهمئ نهو هوسا د ناخفتن خوداووندئ روژئ [بو] مالا وان] هات، کورسيهک بو دانا بو روينشتئ، بهلي نهو نهروينشت. و ميژهما نان خوارئ بو دانا لئ دهستئ خو نهکري. و پهرداخمک دافي، لي نهفهخوار... و نهوه (خوداووندئ هروباي) بو خوداووندئ روژئ جارهما دى دهستپيکر ناخفت: "نمري رينيشاندر يي خراب بوو نهوئ کورسي داناي (همتا) نهروينشتي؟ نمري خزمتکار يي خراب بوو نهوئ ميژه نامدمکري (همتا) ته نهديت؟ نمري ناف هملگر يي خراب بوو دهمئ پهرداخ دايهف ته، (همتا) ته نهفهخوار؟)) (Hooke, 1963, 159-161).

نولي کومى دزانيت کو حهفتي خوداووندان ل پيشيا وان ژى، خوداووندئ شمري (نمشتايي)، پشکدارى دقي شمري دا دکن دژى نولي کومى، بهلي ل بهرامبمري وى دراوستيانه ونهشين چ بکن، نولي کومى دشيت بچپته کوميا جهي رهمن يي تيشوبي، پاشي ژيانا خيپاتي ههفژينا تيشوبي توشي ممرسيټ دبيت، ل ترسا لسر ههفژينيټ خو خزمتکارئ خو (تاکيتي) فرئ دکهت داکو ل تيشوب بگرېت، بهلي دفرېت بي نهجم، پاشي خوداووند تيشوب و ههفالين خو پيکولا دکن کو قى بونهومري ژناف بېن، نهوژى ب ريکا شمردکي فمکري د نافيبرا همر دوو لاياندا، بهلي دقي شمري دا توشي شکستئ بوون. خوداووند شاوشکا پيکولا دکهت ب جوانيا لهشي خو و ب موزيکا خو کو هيزا نولي کومى لاواز بکته، بهلي ب سمرناکهفيت.

پشټي قى شکستئ برايي خوداووند تيشوبي تاشميشو توشي يي نوميدئ بوو دبېژيت: (تيدى ل نسمانا شاه نامين). وپشټي ماويهکي ژ دابريټي، تاشميشو لسر برجهکي قى دهنگوباسي ب ريزدارئ خو تيشوبي رايگههينيټ، پاشي بو تيشوب پيشنيار دکهت، کو داخازا هاريکاريټ ژ خوداووند (نييا) بکته، وشيا گورانکاريټ د قى بارودوخ نههموار يي خوداووندان بکته، دهستپيکي خوداووند نيا رابو ب بجه ئينانا قى پيلاني، و کومبون دهپته کرن نافيبرا خوداووندان وپاشي نييا سمرهانا نهليل دکهت، وپاشي بو نک خوداووند ئيبولورى. وپسپار ژئ دکهت کا گوھ ل قى درندهى نهپويه، نهليل بهرهف دا ويټ دامايي، بهلي ئيبولورى بهرسف دا يي پاراستي و زور. و دبېژيت هرومکي وى چ تيبيټي نشتا نهکريه دهمئ نمدو نسمان لسر نافاکري وژيک فمبون، نهو نزانيت نوکه لسر چ د ناخفتئ نهو بهلي تيبيټي تشتهکي کر لسر ملټ وى. خوداووند (نييا) فرماني دکهت ب پشکنيئا

ئەگەر ئه هاتنا کومین رهگهزین نوی بو دهقهرئ، کو رولهکی گرنهگ ههبووه د میژویا سیاسی و شارستانی دا، پشته ههفرکی و تیکههل بوون دروستبووه دناقهرا وان دا و کارتیکن ههبووه لسهر نیک و دوو، فهکولر نه گهشته چ نهجامیت باهر پیکری نیت پشت راست کمر دهر بارمیی نهژاد و رهگهزئ میتانیان، ژوان ژئ دانن ژ رهگهزین هند وئاری ژ پیکهاتا شاهنشینا میتانی بوون.

دوو: شاهنشینا میتانی و هک کیانهکی سیاسی هاتیه پیک ئینان، ژ بهر مایکین شاهنشینیت کهف بین کو بهری وئ هاتبوونه پیک ئینان، کو خوریان دانابوون ل دست پیکا چهرخ ههقئ پ.ز، نهف شاهنشینه ب سئ ناقان هاتبوو نیاسین ژوان ژئ میتانی، خوری و خانیکلات، و جوداهی دناقهرا خوری و میتانی ب تنئ ل ناقیت وان دایه، بهلی ئیک شاهنشین بوویه. خوری و هک ناقئ مللهتی و میتانی و هک کیانی سیاسی، و خانیکلات و هک زاراقئ جوگرافی.

پینچ: مللهتی میتانی خودان بهر ههمین ئەدمی بوویه و گرنهگی ب فی لایینی دایه، و ههولادیه پشکهک ل ژيانا خو دقان نهفساناندا دیاربکهن، و ونهکی روهن و ددهته ژيانا نایینی یا مللهتین کوردستانی ب گشتی و میتانی ب تاییهتی.

شه: جهی داخی به کو مللهتی میتانی و مللهتین دی نیت کهقنیت کوردستانی چ نفیسین ل دویف خورا نههیلانه داکو بینه بهلگه بین گرنهگ دهر بارهیی ژيانا ئەدمی و جفاکی یا قان مللهتان، لهوما د نهچارین پشت بهستن ب نفیسینیت بیانی بهیتنه کرن کو ژ لایئ وان فه هاتینه نفیسان.

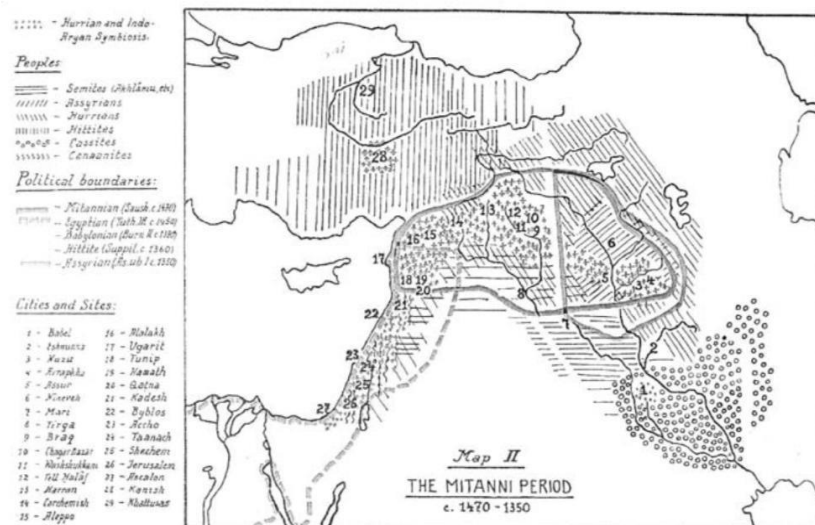
حهفت: پرانیا نهفسانین خوری- میتانی دهر برینئ ژ وئ ههفرکیا دهستهه لاداریی دکهن نهجامی دناقهرا باب و کوران دا بیت، یان دناقهرا برا و برابان دابیت.

خوداوند ئوبیلوری کو دیت فی خوداوندی ژ لایئ راستی گهشه یا کری ژبوو فی کاری چو لایئ خوداوندین زور کهفن، ئهوین دژین ل جیهانا خورائ و مکی (ئیلوری-ئهلل) کو ئامیر مکی (داس) ئاماده بکهن د دمی خودا ئهوان ل چهرخین زور کهفن دا ئهسمان و ئهرد پئ برینه و ژیک جودا کرینه، پاشی خوداوند ئهیا ب فی داسی رابو ب برینئ ب ریکا قان ریباران ب شئو میهکی نهینی دچیته نک خوداوند کوماربی. ههس چنده د بیروباوهرین خوریان دا دهر یایی هئچ رولهک نهبویه بهلی ریباران ب بهردوامی دگهل جیایان گریدان ههبوویه (فیلهلم، 2009، 137-138). پشته چهندین رویدانان خوداوند شایینه ئولی کومی "لین پنت وئ" ئانکو ب ژیک فهکرنا وی دگهل لهشتی ئیلوری کو لسهر نفستی یه، دئ شکینیت هیزا وی ب ریکا سیهربهندی و ژناق بهن. ئییا داخاز ژ تاشمیشو کر کو بئزیته خوداوندان، کو هیزا کهفری شکاند و پاشی دشین بهر ههنگاری وی بکهن جار هکا دی. دفی دهمیدا، خوداوندئ هروبی جار هکا دی چو د ناف شمهکی نوی دا، دگهل بهری د ناخفیت، ب دهنهگی نازیتهی ناخفتنا ئولی کومی نهفه نهوه یا بابئ وی کوماربی فرمان پئ کری، و هسا دیاره کو ئولی کومی، نهمزانی خوداوند ئییا هیزا وی لاواز کریه (Guterbock, 1952, 5, 139).

ل دویف رویدانیت نهفسانی و هسا دیاربیت، کو خوریان باوهری ب وئ چهندئ ههبو کو بهری شیانیت زور بوئ نیت ههین، نهف بیروباوهره د نهفسانا ئولی کومی دا بشئو میهکی بهر چاف دیاره (فیلهلم، 2009، 139). دهر نهجام:

پشته بدوماهی ئینانا فی فهکولنی گههشتینه چهند نهجامان: ئیک: روژهه لاتا کهفن ل نیفا ئیکئ ژ هزارا دووئ پ.ز گوهرینکاریت مهزن بخو قه دیتن، ل پیکهاتا ئانجیان دا، ب

پاشکو:

سنوری دهقهرین ژیر دهستی شاهنشینا میتانی ل ۱۴۷۰-۱۳۵۰ پ.ز: (فیلهلم، 2009، 187).

خوداومند تیشوب یی خورییان: (رضا، 2009، 136)

3. هندو ئوروپی: ل دویمهیا ل هزارا سینی پ.ز، کوچکرن بۆ ئیرانی و کوردستانی و شعیولا وان کوچیهران گههشته ئوروپا و مسرئ و شعیولهکا دی بمرهف باشوری بو هندستانی چوو، ئەف مللته ب چهند ناڤان یان زارافان دهاتته نیاسین، مینا مللتهین هندو ئوروپی و هندوئاری-مللتهین ناری و ئیرانی، دهفهره وان دکهفیه دناقیهرا دهریا ئورال و دهریا خهزمردا، ههروسا بۆچوونا دی دهفهره قهوقاز جهی وان بوویه، بۆچوونهکا دی باشورئ روسیا جهی وان یی سهرمکی بوو(الاحمد، الهاشمی، 1985، 77).

4. خوداومند لاما: خوداومندمکی سومهری یه و کهفتترین، هینما بو ناڤی خوداومند لاما، دهفهمکی باژیرئ فاره/ شروپاک هاتیه دیتن، ناڤی وی د کومه لا خوداومندین باژیرئ لهگهش هاتیه دیتن. (محمد امین، 2023، 136-137).

5. کوبابا: ژ شاهژنیت کول عیرا قهقن دهسته لاداری کریه، دهسپیکئ خودانا مێخانی بوویه، همتا ل دوماهین بویه شاهژن و همتا رادهین پیروزی و هاتیه پهرستن، بویه ئیک ژ خوداومندین وهلاتی دوو روبیاران و بمرنیاس بوویه ب "ژنا زیرهقان" دهسته لاداری ل باژیرئ کیش کر دهوروبهرین سالا ۲۵۰۰ پ.ز، و ل دوماهین هاتیه هژمارتن وەک خوداومند. ههفژینی دگهل پاشایی گوتی (هابلوم) بیک نینایه ژبهر هندئ هوسا هزر دکن کو ژ بنهمادا گوتی بیت و گهلمک پهرستگه ه بۆ هاتینه ناڤاکرن و همتا ل وهلاتی خورییان ژی ناڤی (خیبات - کیبات) دانایه سهر و ناسناڤمکی خوری دایی بناڤی (خوداومندا خوری یا دایک). (الصالحی، 2017، 1).

6. نینورتا: رامانا ناڤی وی "خوداومندا گهر دهلول"، کو یی گرتدایه ب بارودوخیت کیش و ههوی یین دژوار قه، دهندهک ژیدهران دا ب ناڤی (نینب) هاتیه، و پهرستگه ها وی یا سهرمکی ل باژیرئ نیبور بوو، و ناڤی پهرستگه ها وی بناڤی (شومینو) هاتیه نیاسین. (الدريساوي، ۲۰۰۹، ۳۰-۳۱)

7. ننار: ناڤی فی خوداومندی د زمانئ سومهریدا ب (ننا) یان (ننار) هاتیه ول دهف مللتهی ناموری ل عیرا قی ب خوداومند (سین) هاتیه نیاسین، خوداومندئ ههقی، پهرستگه ها وی یا سهرمکی یا ل باژیرئ ئور. (هيو، احمد، ۲۰۰۳، ۱۱۶)

8. کوماری: ژ خوداومندین گرنگن ل دهف خورییان و سهرمکی ههمی خوداومندین خورییان بوو دقوناغهکا مێژوویا وئ دا، پهرستگه ها سهرمکی ل باژیرئ ئورگیش ل روژ ناڤایی کوردستانی بوو. (مایی، زیباری، ب.م، 83).

لیستا شاهین میتانی: (زیباری، مایی، 2021، 248؛ السلما نی، جمال، ۲۰۱۰، ۲۳۴-۲۳۵).

لیستا شاهین میتانی:

۱- براترنا میتانی: Prratarnai (پ.ز. ۱۴۸۰)

۲- کیرتا میتانی: Kirta

۳- شوتهرنا میتانی: Shuttarnai I

۴- پارسااتار میتانی: Parsaatar (پ.ز. ۱۴۴۰-۱۴۳۰)

۵- ساوشتاتار میتانی: Saushtatar I (پ.ز. ۱۴۳۰-۱۴۰۰)

۶- براترنا میتانی دوو: Prratarnai II

۷- ئهرتاتامای میتانی: Artatama I (پ.ز. ۱۴۰۰-۱۳۸۰)

۸- شوتهرنا میتانی دوو: Shuttarnai II (پ.ز. ۱۳۸۰-۱۳۶۵)

۹- ئهرتاشومار میتانی: Artashumara

۱۰- توشراتا میتانی: Tushrata (پ.ز. ۱۳۶۵-۱۳۳۵)

۱۱- ئهرتاتامای دوو: Artatama II - شوتهرنا میتانی سینی

Shuttarnai III - شتی وازا (Shattwazal) (پ.ز. ۱۳۳۵-۱۲۹۰)

۱۲- شکورای میتانی: Shkura I

Uasshata - واساشاتا (Uasshata-Shkura I) (پ.ز. ۱۲۹۰-۱۲۴۰)

Shikura II - شکورای دوو (Shikura II) (پ.ز. ۱۲۹۰-۱۲۴۰)

پهراویز

1. خوری: ناڤی مللتهکی رهسمنی کهفته کو دناکنجی بوون ل کوردستانی ل ناڤهر استا هزارا سینی، ناڤی وان دنقیسینیت بزماریدا دا هاتیه ناڤی خورییان ل تهوراتی هاتیه بشیوئ (خوریم) ئەف ناڤه همتا نوکه رامانا وئ دروستی نه هاتیه زانین. (قیلهلم، 2009، 13).

2. حیسی: ژ مللتهین هندو ئوروپی نه کو دهسته لاتا خو سهپاندی ل سهر دهفهره نهاندولئ ل سالا ۲۰۰۰ پ.ز، و یابهر دوما ب همتا سالا ۱۲۰۰ پ.ز و شیان ئیمپراتوریتهکا بهیز دیمزین، و دگوتنه وهلاتی وان حاتی و پایتهختی وان باژیرئ خانی خاتوشاش بوغاز کوی یا نوکه. (باقر، 1956، 352-358 ج 2).

محمد سعید، عماد عبدالقادر، (2021)، الصراع في المجتمع الكوردستاني القديم، منذ العصور الحجرية حتى عام ٥٥٠ ق.م، دهوك.

دوو / ژێدهرین نینگلیزی

Bachvarova, B Mary, (2018) multiformy in the song of Hedammu, alttorienatalische foerschungen.

Beckrman, Gary, (1982), The Anatolian Myth of Illuyanka, Michigan.

Burket, Walter, (1979), Von Ullikummi zum kaukasu, Zurich.

Drower, M.s, (1973), "syria 1550-1400B.C", CAH, vol-2, part-1.

Goterbock, Hans Gustav, (1948), The Hittite of the Hurrian Kumarbi Mythe, AJA, vol-25.

Goetze, A, (1975), The struggle for the domination of syria (1400-1300 B.c), CAH, vol-2, part-2.

Guterbock, Hans Gustav, (1952), The song of Ullikummi revised text of the Hittite version of a Hurrian, JCS, New Haven, vol-5.

Hoffner, Harry A-, Jr, (1990), vol II, Hittite myths Hurrian myth, usa.

Hooke, S.H, (1963) Middle Eastern Mythology, Baltimore.

Şavata, Bahoz, (2015), Kürtlerin dil, din, kÜltÜr, sosyal, siyasal tarihi, istanbul.

سێ / ژێدهرین کوردی

امین، وفاء طاهر محمد، (2023)، خوداوند و کەسایەتییە ئەفسانەییەکان لە هونەر و وێژە زانکۆیی دێریندا (300-500 پ.ز) توێژینەمیکی شیکاری برارورد کاربێه، نامە دکتورا، کۆلیژا زانستین مروڤاییه، زانکویا سلێمانی.

2- جەلال، کامەران کۆنخا، (2005)، مێژوویی کونی کەروک لەسەر روشنایی دەقەکانی نۆزی دا توێژینەکانی مێژوویی سیاسی و ئابووری، هەولێر.

3- زیباری، محەممەد سەلاح، مایی، رێبەر، (2021)، مێژوویا کوردستانی یا کەڤن کورتیکە ل مێژوویا سیاسی، دهوک.

4- عەولاً، بەختیار قاسم، (2017)، شارستانیەتی سەردەمی میتانی توێژینەمیکی مێژوویی شیکاریه (1500-1260 پ.ز)، زانکویا سوران.

5- ڤیلهیل، گێرنوت، (2009)، شارستانیەت و مێژووی خوربیهکان یەکێک لە ئەنەوکانی کوردستانی کۆن و مەزگێران: ئارام جەلال حەسەن هەماوەندی، دهوک.

6- مایی، رێبەر و زیباری، محەممەد سەلاح (ب.م)، بیروباوەرین ئاینی ل کوردستانی هەر ژێچەرخین بەرین بێن کەڤن هەتا هاتنا ئێسلامی، دهوک.

9. خوداوند ئانو: ناڤی وی د زمانی سومەری دا ب (آن)هاتیە نیاسین ورامانا وئ ئەسمانه، دزمانی ئەمەدیان دا ب ناڤی ئانو هاتیە ورامانا وی ئەسمانه، پەرستگەها خوداوند ئانوی یا سەرەکی ل باژێری وەرکا بوو، و ناڤی پەرستگەها وی (ئی) ئانکو مالا ئەسمانی، بیان پەرستگەها سێ. (مایی، زیباری، ب.م، 91).

10. خوداوند نییا-ئەیا: ئەڤ ناڤی سومەری ب ورامانا (بەنگەهێ ناڤی) کو خوداوندێ ئەرەدی و ناڤی و زانیی یە ل نک ئاکنجییت وەلاتی دوو رویباران بێ بەر نیاس بوو ل دەڤ سومەرییان ب (انکی) (ENKI) ول دەڤ ئەمەدیان ب (ایا) هاتیە. (بوتیرو، 2005، 51).

11. نەڤەر: بیان نیپور پائەختی ئاینی یی سومەرییان بوو، دکهڤیته نزیک باژێری (عەڤک) بێ نوکە و ب دوبراتیا باژێری بابل نزیک 45 میلان و ژ باژێری پیرۆز ل وەلاتی دوو رویباران. (باقر، 2009، 272).

12. خوداوند شاوشکا: ژ خوداوندین گەنگ بون ل دەڤ میتانییان، کو خوداوند جوانی و ئەڤینی بوو. (Drower, 1973, vol-2, 489).

13. خبیات: خوداوند هەتاڤیە ژ لای خوری و میتانیان هاتیە پەرستن، و ب هەڤێنا خوداوند تیشوبی دزانی د بیروباوەرین ئاینیدا خبیاتی کورمک هەبو ناڤی شاروما، قەمکولەر پارپولا دبیژیت ل سەردەمی شاهنشینا میتانی دەهاته پەرستن. (مایی، زیباری، ب.م، 82).

لیستا ژێدهران:

نێک/ژێدهرین عەرەبی

احمد، جمال رشید و رشید، فوزی، (1990)، تاریخ الكرد القديم، اربیل، دار الحکمة للطباعة و النشر.

الاحمد، سامي سعيد و الهاشمي، رضا جواد، (1985)، تاريخ الشرق الادنى القديم ايران و الاناضول، بغداد.

باقر، طه، (1956)، مقدمة في تاريخ الحضارات القديمة، ج 2، بغداد.

بوتیرو، جان، (2005)، الديانة عند البابليين، ترجمة: وليد الجادر، دمشق.

الدباغ، تقي، (1992)، الفكر الديني القديم، بغداد.

1- الدريساوي، جاسم حسين يوسف، (2009)، الاله ننورتا في الادب العراقي القديم، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة بغداد.

رضا، حلمی رسول، (2009)، المملكة الميتانية دراسة تاريخية - سياسية (1500-1360 ق.م)، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية العلوم الاجتماعية، جامعة كويه.

الصالحی، صلاح رشید، (2017)، کو-باو (کوبابا) من صاحب حانة الى ملكة إلى إلهة في بلاد الرافدين، مجلة: الغارینیا.

علي، فاضل عبدالواحد، (1989)، من الواح سومر الى التوراة، بغداد.

القيسي، محمد هادي، (2011)، قصة الخليقة بين الألواح المسمارية و الكتاب السماوية، دمشق.

كبير، ادوارد، (1962)، كتبوا على الطين، ت: محمود حسين الامين، بغداد.

مشكور، جنان عبدالرضا عبدالحسين، (2014)، الاله (ان/انو) في حضارة بلاد الرافدين، رسالة ماجستير غير منشورة، كلية الاداب، جامعة بغداد.

بعض الأمثلة على أساطير الشمس في ضوء النصوص

الملخص:

ارتبط أدب الاقوام الكوردستانية القديمة في عصور ما قبل الميلاد، بالأساطير و الملاحم و القصص، و لم يتمكن الإنسان من تفسير الظواهر الطبيعية، فكان عليهم تفسير هذه الظواهر من خلال الأساطير . يتناول الاسطورة موضوع حدثت في عصر كان للالهة وقوتها دور محوري فيها، مع الاخذ بنظر الاعتبار عدم ذكر اسم مؤلف أو كاتب الاسطورة. كانت للاقوام الكوردستانية بشكل عام والخوريين- الميتانيين بشكل خاص حضارتها و تاريخها و ثقافتها ومن الحضارات الأصلية كما أن تاريخ هذه الاقوام حافل بالأساطير و الملاحم التي يمكن الإستفادة منها للأجيال القادمة لمعرفة تاريخهم و عدم الوقوع في الأخطاء.

الكلمات المفتاحية: التاريخ، التاريخ القديم، تاريخ كردستان، ميتاني، الأدب، الأساطير.

SOME EXAMPLES OF SUN LEGENDS IN THE LIGHT OF TEXTS

ABSTRACT:

The literature of the ancient peoples of Kurdistan in the pre-Christian eras was closely intertwined with myths, epics, and stories. As humans at the time were unable to explain natural phenomena scientifically, they resorted to interpreting these occurrences through mythology. A myth typically revolves around an event that took place during an era when deities and their powers played a central role, with the notable absence of any mention of an author or writer. The peoples of Kurdistan in general—and the Hurrians and Mitanni in particular—possessed a rich civilization, history, and culture. They are considered among the most ancient and original civilizations. The history of these peoples is replete with myths and epics, which can serve as valuable sources for future generations to better understand their heritage and avoid repeating past mistakes.

KEYWORDS: History, Ancient History, Kurdistan History, Mitanni, Literature, Mythology.